

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման
ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ Վաղարշապատի Մ. Մաշտոցի անվան հ. 1 հիմն. դպրոց

Թեմա՝ Ընթերցանության ուսուցման իրականացման

հնարավորություններն ու տարբերակները տարրական
դասարաններում

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Զեմֆիրա Ավետիսյան

Ուսուցիչ՝ Վարսենիկ Պողոսյան

Բովանդակություն

• Ներածություն	2
• Գլուխ 1. Ի՞նչ է ընթերցանությունը:	4
• Գլուխ 2. Ընթերցանությունը կրտսեր դպրոցում:	5
• Գլուխ 3. «Ընթերցանությունը տարրական դպրոցում» ծրագիրը:	11
• Իմ փորձից:	14
• Եզրակացություն:	15
• Օգտագործված գրականության ցանկ:	16

Ներածություն

Հանրակրթության բարեփոխման գործընթացում այսօր կարևորագույն հիմնախնդիր է դարձել սովորողների ընթերցանության որակի և ընթերցողական հմտությունների ցածր մակարդակը, որի պատճառով խնդիրներ են առաջանում հանրակրթական բոլոր առարկաների դասավանդման և ուսումնառության ընթացքում: Ընթերցանության հմտություններն անմիջականորեն ազդում են սովորողների ուսումնառության արդյունավետության և մոտիվացիայի վրա: Այս առումով առաջնային անհրաժեշտություն է դառնում հանրակրթության բոլոր աստիճաններում սովորողների ընթերցանությունը խրախուսելը:

Հետազոտության արդիականությունը պայմանավորված է ընթերցանության կարևորությամբ, քանզի, ըստ հետազոտությունների արդյունքների, տարրական դպրոցն ավարտած աշակերտների մոտ 30%-ը դժվարանում է կարդալ: Մայրենիի տարրական դասընթացի հիմնական նպատակներից է նաև սովորողի խոսքի զարգացումը, և I-IV դասարանների մայրենիի ծրագրերում ներկայացված սովորողների կապակցված խոսքի զարգացմանը միտված աշխատանքները միանգամայն իրագործելի են: Թեմայի շուրջ մշակել և ներկայացրել ենք աշակերտների ընթերցողական կարողությունների և բանավոր խոսքում ունեցած դժվարությունների հաղթահարմանը միտված մեթոդական հնարներ:

Ընթերցանությունը ոչ միայն մտագործունեության էական բաղադրիչ է, այլև կրթության բովանդակային մաս, հետևաբար այն պիտի կազմակերպվի չափորոշչային պահանջներին համապատասխան և ունենա չափելի վերջնարդյունքներ:

Հետազոտության նպատակը

1. Ձևավորել սեր դեպի ընթերցանությունը:
2. Բարելավել սովորողների ընթերցանության որակը:
3. Ձևավորել և զարգացնել ընթերցողական և լեզվական գրագիտության կարողունակությունները:

4.Դաստիարակել համամարդկային ու ազգային արժեքներ ազգային և համաշխարհային գրականության լավագույն ստեղծագործությունների ընթերցանության միջոցով:

5.Մշակել, փորձարկել և ներկայացնել կարդալու տարրական կարողության ձևավորման գործընթացում սովորողների դժվարությունների հաղթահարմանը միտված քայլերը:

Վերը նշված նպատակներին հասնելու համար մեր առջև դրել ենք հետևյալ խնդիրները՝

- Ուսումնասիրել հետազոտության թեմայի վերաբերյալ մասնագիտական գրականություն, դիտարկել հիմնական սկզբունքները:
- Ծանոթանալ կրտսեր դպրոցականների խոսքի զարգացման դժվարությունների հաղթահարման վերաբերյալ ուսուցիչների կարծիքներին:
- Մշակել ընթերցանության միջոցով սովորողների կապակցված խոսքի դժվարությունների հաղթահարման եղանակներ:
- Փնտրել, գտնել սովորողների տարիքային առանձնահատկություններին համապատասխան ստեղծագործություններ:
- Հնարավորություն տալ սովորողին ճանաչելու հնարավորինս շատ հեղինակների:
- Այցելել գրադարաններ, գրախանութներ, հրատարակչություններ՝ գրքերի ստեղծման, պահպանման աշխատանքներին մասնակցելու, գրքի նկատմամբ սեր և հետաքրքրություն առաջացնելու նպատակով:
- Ձևավորել վերլուծական միտք սովորողների մոտ:
- Ունենալ հյուրեր, ովքեր կպատմեն դպրոցական տարիքի սիրելի գրքից:
- Հյուրընկալել ընթերցասեր, ստեղծագործող ծնողներին, միասին ընտրել ընթերցացանկ տարբեր տարիքի սովորողների համար:

Գլուխ 1. Ի՞նչ է ընթերցանությունը

Ինչպես նշում է անգլիացի պոետ Ադիսոնը. «Ընթերցանությունը մտքի համար նույնն է, ինչ ֆիզիկական վարժությունը՝ մարմնի»: Իսկ ահա հանճարեղ Չարենցը գրքերի աշխարհը անեզր տիեզերքի է նմանեցնում՝ ձոնելով գրքերին հատուկ տաղ: Մարդկության պատմության մեջ չկա մի հանճար, որ բացառի ընթերցանության ու գրքի կարևորությունը: Անգամ գիտնականներն են ապացուցել, թե ինչ կարևորություն ունի ընթերցանությունը մարդու համար: Այն ոչ միայն օգնում է, որ մարդը դառնա խելացի, այլ կարող է, ըստ էության, բարելավել նրա ուղեղի աշխատանքը: Ինչպես օրինակ՝ վազքը բարելավում է սրտանոթային համակարգի աշխատանքը, պարբերական ընթերցանությունը բարելավում է հիշողությունը՝ մարզելով ուղեղը: Տարիքի հետ հիշողությունն ու ուղեղի աշխատանքը վատանում են ու դանդաղում, սակայն ընթերցանությունը օգնում է դանդաղեցնել այդ գործընթացը՝ ավելի սթափ պահելով միտքը: Ուղեղի հաճախակի վարժանքները կարող են իջեցնել ուղեղի ծերացումը շուրջ 32 տոկոսով:

Չնայած նրան, որ ավելի ու ավելի շատ մարդիկ ձեռք են բերում էլեկտրոնային գրքեր՝ արժե հուսալ, որ տպագիր գրքերը չեն պատրաստվում վերանալ: Մարդիկ, ովքեր կարդում են էլեկտրոնային գրքեր, այնուամենայնիվ, դեռ շարունակում են կարդալ նաև տպագիր: Եվ չնայած մենք բոլորս կողմնակից ենք թվային հարմարավետությանը, սակայն չենք կարող մեզ զրկել տպագիր գրքեր կարդալու հաճույքից:

Չկա ավելի լավ բան, քան գրքերի հոտը կամ նորի հիմքի ճեղքվածքը. գումարած՝ երբեք չի առաջանում մարտկոցների հետ կապված խնդիր: Ընթերցանությունը քնելուց առաջ կարող է օգնել ավելի լավ քնել, ուղեղին ազդանշան է տրվում, որ ժամանակն է գնալ քնելու: Գրքի ընթերցանությունը ավելի շատ է հանգստացնում, քան քնից առաջ էկրանին նայելը: Պլանշետների էկրանները, ըստ էության, մարդուն պահում են արթուն ավելի երկար և նույնիսկ վնասում քունը: Դա վերաբերում է նաև երեխաներին

Որքան շատ է կարդում մարդը, այդքան ավելի շատ բաներ է իմանում: Լավ գիրքը բացում է մի ամբողջ գիտելիքների աշխարհ՝ սկսած երիտասարդ տարիքից: Գեղարվեստական գրականությունը օգնում է իր ընթերցողներին հասկանալ, թե ինչ են մտածում մյուսները: Ծնողները ցանկանում են, որ իրենց երեխաները ավելի շատ

կարդան հաճույքի համար, և նրանք, ովքեր ցանկանում են խրախուսել իրենց երեխաներին դառնալ գրքասեր, կարող են սկսել տանը բարձրաձայն կարդալուց: Բարձրաձայն կարդալը երեխաներին փոքր տարիքից կարող է ոգեշնչել: Սա լավ ձև է այն հոբբի դարձնելու համար: Մանկական գրքերը երեխաների բառապաշարը ավելացնում են ավելի քան 50 տոկոսով, ի տարբերություն հեռուստատեսության:

Վաղ տարիքից շատ ընթերցելը հիմք է հանդիսանում հետագայում ավելի բարձր մտավոր ունակություններ ունենալու: Մարդու բազմակողմանի զարգացման հիմքը դրվում է կրտսեր դպրոցում: Տարրական դասարանների մայրենի լեզվի դասընթացում կարևոր բաժին է հատկացվում ընթերցանությանը: Դրա նպատակն է զարգացնել կարդալու, պատմելու, վերարտադրելու կարողությունները, հարստացնել խոսքն ու բառապաշարը, ճանաչողական գիտելիքները: Շատ ընթերցելը կարող է ավելի դյուրին դարձնել երեխայի շփումը շրջապատի հետ:

ԳԼՈՒԽ 2. Ընթերցանության նշանակությունը կրտսեր դպրոցում

Տարրական դպրոցում մայրենիի դասի գլխավոր նպատակները երեխաներին կարդալու բոլոր որակական հատկանիշների պահպանմամբ կարդալ սովորեցնելն է, ընթերցանության նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելը և ընթերցողական կարողությունների ձևավորումը: Անշուշտ, եթե ձևավորված է կարդալու կարողությունը, ապա ընթերցած բնագրի շուրջ տարվող մեթոդական ճիշտ աշխատանքի շնորհիվ ընթերցանությունը դառնում է նաև անձի զարգացման միջոց: Այդ իսկ պատճառով ուսուցման սկզբնական փուլում ուշադրություն է դարձվում կարդալու, մասնավորապես՝ հասկանալով կարդալու կարողության ձևավորմանը: Բնագրի առաջին ընթերցման ժամանակ աշակերտները ընթերցած նյութի բովանդակության մասին ընդհանուր, մակերեսային պատկերացում են կազմում: Այդ պատճառով էլ կարևոր է բնագրի՝ որոշակի հանձնարարականներով վերընթերցումը, որի ժամանակ երեխաները պետք է ինչ-որ նորություն գտնեն, բացահայտեն նոր փաստեր, որոնք առաջին ընթերցման ժամանակ չէին նկատել, հակառակ դեպքում վերընթերցումը կվերածվի մեխանիկական ու անհետաքրքիր աշխատանքի: Որպեսզի բացատրական

ընթերցանության մեթոդով կազմակերպվող դասն անարդյունավետ և ձանձրալի չլինի, կարևոր է իմանալ նրա բաղադրամասերից յուրաքանչյուրի առանձնահատկությունը: Մայրենիի դասավանդման ընթացքում ուսուցողական նպատակներից բացի լուծվում են նաև դաստիարակչական լուրջ խնդիրներ՝ գեղագիտական ճաշակի, աշխատասիրության, ազնվության, ճշտապահության, բարոյական ու կամային մի շարք այլ հատկանիշների դաստիարակում: Ընթերցանությունը պետք է ծառայի արժեքային համակարգի կամարդկային բարձր արժեքների ձևավորմանը: Կարելի է ընտրել այնպիսի բնագրեր, որոնցից աշակերտը կիմանա, կճանաչի ազգային արժեքներն ու մշակութային գանձերը, կգնահատի գրքի դերը անհատի ու ժողովրդի կյանքում, կձգտի սիրով, խնամքով և հոգածությամբ վերաբերվել գրքին, կիմանա գրադարանից օգտվելու կանոնները, խնամքով կվերաբերվի գրադարանի գրքերին, կարժևորի համախմբվածությունն ու միասնությունը, կկարևորի ուրիշին հարգելու հատկանիշը, կգնահատի արդարամտությունը, կմերժի բացասական հատկանիշները՝ անտարբերությունը, եսասիրությունն ու վերաբերմունք կղրսևորի դրանց նկատմամբ: Տարրական դասարաններում առավել նախընտրելի է հանձնարարել աշակերտներին ընթերցել հեքիաթներ, առակներ, բանաստեղծություններ անվանի մարդկանց մասին և նրանց մասին ասույթներ, պատմվածքներ, հայրենիքի նշանավոր մարդկանց մասին տեղեկություններ, լեգենդներ, ավանդազրույցներ և այլ փոքր ծավալի ստեղծագործություններ: Ընթերցելու կարողությունը հնարավոր է զարգացնել՝ օգնելով երեխային տեքստն ընկալել քայլ առ քայլ: Տեքստը պետք է բաժանել տրամաբանական մի քանի մասերի, յուրաքանչյուր մասից հետո դադար է տրվում, որի ժամանակ պետք է որոշակի հարցադրումներով խթանել քննարկումը: Կարևոր է, թե որտեղ կընդհատվի տեքստը, որպեսզի սովորողը կարողանա հետաքրքիր ընթացք հորինել և հետաքրքրությամբ ու անհամբերությամբ սպասել հաջորդ հատվածին: Իր գրածը և բնագիրը համեմատելու ցանկությունը սովորողի մոտ տեքստի շարունակությունը ընթերցելու լրացուցիչ խթան է: Երեխաների միտքը և երևակայությունը անսահման են, հորինած պատմությունները՝ հետաքրքիր ու անսովոր: Կարևոր է, որ երեխան կարողանա սեփական միտքը ձևակերպել՝ գտնել համապատասխան բառեր, արտահայտություններ, ապա գրանցել, իսկ հետո՝ ներկայացնել: Երեխաները պակաս հետաքրքրությամբ չեն լսում իրենց հասակակիցների հորինած պատմություններն ու հեքիաթները: Երեխաներին հասակակիցների ստեղծագործություններն հետաքրքրում

են ու զարմացնում, ծիծաղեցնում ու ոգևորում: Հորինած պատմությունը գրելուց հետո, երեխան այն ներկայացնում է, կարդում, նկարում, պատրաստում իր հեքիաթի նկարագարդ էջը: Մյուս երեխաները հետաքրքրությամբ լսում են, հարցեր տալիս հենց հեղինակին: Հեքիաթ հորինելը կարելի է կազմակերպել կշռադատման փուլում, երբ երեխաները ամփոփում են իրենց ընթերցած պատմությունը կամ հեքիաթը և վեր են հանում գլխավոր միտքը:

Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկայում ներկայացված են այն մանկավարժական հիմնական պայմանները, որոնք անհրաժեշտ է ապահովել սովորողի խոսքային գործունեության ժամանակ: Դրանք հետևյալներն են.

1.Խոսելու և խոսակցին ունկնդրելու ցանկություն. այսինքն՝ խոսելու պահանջումնք: (Մարդը խոսում է, երբ խոսելու կարիք ունի. երբ աշակերտը խոսում է, պատմում, կարիք չկա նրան սաստել կամ ընդհատել):

2. Խոսելու նյութի առկայություն. խոսքը կառուցելուց առաջ պետք է սովորողն ունենա տեղեկություններ նյութի մասին: (Նկատի ունենալ, թե որքանով է հետաքրքիր և ուշագրավ նյութը, իսկ փաստերը՝ արժեքավոր և հիմնավոր):

3. Խոսքի ընդունված կանոններով սովորողներին զինելը. երեխաներին տալ խոսքի օրինակելի նմուշներ: (Խոսքի օրինակելի նմուշները երեխաները ստանում են ընտանիքում, դպրոցում, գեղարվեստական ստեղծագործություններից, որոնք նրանք կարդում են, ունկնդրում):

4. Հասկանալ այն ամենը, ինչի մասին խոսվում է, ընկալել խոսքի տրամաբանությունը: (Առանց խոսելու նյութը հասկանալու հնարավոր չէ բովանդակային խոսք կառուցել):

5. Տարբերել գործող անձերի տրամադրությունը և այն ներկայացնել ինչպես ձայնային, այնպես էլ լեզվական արտահայտչամիջոցներով:

6. Ապահովել կապը ունկնդրի հետ: Խոսելիս հետևել, արդյոք մարդիկ լսում են, հասկանո՞ւմ, հետաքրքրի՞ր է, չե՞ն ձանձրանում: (Սա նշանակում է՝ ընտրել համապատասխան բառապաշար, խոսել պարզ լեզվով): Մեր մանկավարժական գործունեության ընթացքում մենք ձգտում ենք ոչ միայն մշտապես ապահովել այս մանկավարժական պայմանները, այլև հետամուտ լինել սովորողների կողմից դրանցից

յուրաքանչյուրի իմացությանն ու կիրառմանը:

Մեր տարիների փորձով համոզվել ենք, որ սովորողների բանավոր խոսքն արտացոլում է նրանց ներաշխարհը, մտքերը, անհանգստությունները, հոգեբանությունը: Սա մենք համարում ենք չափազանց կարևոր և մայրենիի դասերի ընթացքում փորձում ենք ստեղծել այնպիսի մանկավարժական պայմաններ, այնպիսի հուզական մթնոլորտ, որոնք կնպաստեն ազատ, անկաշկանդ հարաբերությունների, խոսելու, պատմելու, արտահայտվելու սովորողների պահանջմունքների դրսևորմանը:

Կրտսեր դպրոցականների բանավոր խոսքի զարգացման ուղղությամբ աշխատանքները մենք մշտապես իրականացնում ենք նկարների դիտարկման, այլ օբյեկտների ցուցադրման, զրույցի, գեղարվեստական տեքստերի ընթերցանության, բեմադրությունների, երկխոսությունների, բանավեճերի, իրադրային խաղերի ճանապարհով՝ հաշվի առնելով բազմաթիվ և բազմաբնույթ գործոններ, հակառակ դեպքում իրականացրած յուրաքանչյուր խոսքային գործունեություն կարող է դառնալ աննպատակ:

Մեր աշխատանքային փորձով համոզվել ենք, որ կրտսեր դպրոցականի թե՛ բառապաշարի, թե՛ կապակցված խոսքի զարգացման գործընթացում առաջատար դեր ունի ընթերցանությունը. ընթերցանությունը անձի մտածողության և մտավոր զարգացման աղբյուրներից է: Ինչպես նշել է նշանավոր մանկավարժ Սուխոմլինսկին՝ «Ընթերցանությունը մի շավիղ է, որը տանում է մտավոր, բարոյական, գեղագիտական զարգացման գագաթը»¹: Նրա կարծիքով՝ «Կարդում է միայն այն աշակերտը, որի գիտակցության մեջ բառը խաղում է, թրթռում, երփներանգվում շրջապատող աշխարհի գույներով ու մեղեդիներով»²: Կրտսեր դպրոցականները հիմնականում կարողանում են ճիշտ կարդալ, բացատրել իրենց կարդացածի իմաստը: Սակայն բավարարվել այսքանով սխալ է: Կարևոր է, որ գիրք կարդալը նրանց համար դառնա կարևոր անելիք, ձևավորվի աշխարհաճանաչմանը կարդալով հասնելու պահանջմունք: Սկսած առաջին դասարանից՝ մենք կարևորում ենք արտադասարանային ընթերցանությունը,

1. Սուխոմլինսկի Վ. Ա. «Միրտս նվիրում եմ երեխաներին», Երևան, «Լույս» 1977թ. 317 էջ, էջ 5

2 Սուխոմլինսկի Վ. Ա. «Միրտս նվիրում եմ երեխաներին», Երևան, «Լույս» 1977թ. 317 էջ, էջ 144

վերլուծությունը, գաղափարների բացահայտումը ու ենթատեքստերի կռահումը, կարդացած ստեղծագործությունների բեմականացումը, գրողների կեսագրության արժեքավոր դրվագների քննարկումը, նրանց տուն-թանգարաններ այցելությունը և այլն: Այս ամենը մենք կազմակերպում ենք՝ նկատի ունենալով տարրական դասարաններում մայրենիի դասավանդման հիմնական խնդիրները. սեր և հետաքրքրություն առաջացնել գեղարվեստական գրականության նկատմամբ, ընդլայնել աշակերտների ճանաչողության սահմանները, դաստիարակել ապագա մարդ ու քաղաքացի, զարգացնել սովորողների տրամաբանական, քննադատական մտածողությունը, երեխաներին նպատակաուղղել խորհելու, ինքնուրույն դատողություններ անելու: Գաղտնիք չէ, որ սովորողների բառապաշարի հարստացման ուղղությամբ աշխատանքներն իրականացվում են մայրենիի դասերի բոլոր փուլերում. և՛ նոր նյութ հաղորդելիս՝ ակտիվ զրույցների միջոցով, և՛ ընթերցելիս ու պատմելիս, և՛ բառային աշխատանքներ կատարելիս ու բնագրերի շուրջ աշխատելիս: Մենք վստահ ենք, որ այս հարցում կարևոր են հատկապես ինքնուրույն ընթերցանության դասերը, որոնց մեթոդապես ճիշտ կառուցումը սովորողների մեջ սեր և հետաքրքրություն է արթնացնում դեպի ընթերցանությունը, գիրքը: Սկսած 2-րդ դասարանից՝ աշխատում ենք ինքնուրույն ընթերցանության դասերն այնպես կազմակերպել, որ աշակերտները սովորեն հասկանալով կարդալ, որ ընթերցանությունը հաճույք պատճառի նրանց, լինի հետաքրքիր, ուսուցանող, նրանց փոխանցի բարձրարժեք տեղեկություններ: Սկզբնական շրջանում երեխաների համար ընտրում ենք այնպիսի հեքիաթներ, որոնք նրանք կկարողանան կարդալ՝ առանց հոգնելու և ձանձրանալու: Աստիճանաբար աշակերտները ձեռք են բերում սահուն կարդալու տեխնիկա, հարուստ բառապաշար, նկատում են իրենց ձեռքբերումները:

Ինքնուրույն ընթերցանության դասերին մենք կիրառում ենք խոսքի զարգացմանը նպաստող բազմաթիվ հնարներ, սակայն առավել արդյունավետ է կարդացած բնագրի շուրջ իրականացվող խոսքային գործունեությունը, որը մեծ հետաքրքրություն և ոգևորվածություն է առաջացնում աշակերտների շրջանում: Սովորաբար ընտրում ենք այնպիսի ստեղծագործություններ, որոնք համապատասխանում են նրանց տարիքին և զարգացնում են երևակայությունը՝ Մենք չափազանց արդյունավետ ենք համարում

հասկապես ԽԻԿ համակարգով իրականացվող մայրենիի դասերի իմաստավորման փուլում իրականացվող խոսքի զարգացմանը միտված աշխատանքները:

Մայրենիի դասերի ժամանակ նախատեսված բնագրի շուրջ իրականացվող աշխատանքի տարբեր փուլերում մենք իրականացնում ենք հետևյալ բնույթի առաջադրանքներ. կարդացած ստեղծագործության նոր վերնագրի առաջադրում, հենակետային բառերի, կապակցությունների օգնությամբ նոր բովանդակությամբ տեքստի հորինում, տրված ստեղծագործության հիմնական մտքի բացահայտում, ենթատեքստերի կռահում, ստեղծագործության բաժանում առանձին պարբերությունների, յուրաքանչյուրի վերնագրում և ընդարձակում՝ հյուսելով նոր պատմություն, որևէ խնդրի շուրջ երկխոսության ստեղծում բնագրի կերպարների միջև, պատմությունը ներկայացնել որպես մասնակից, որպես ականատես, պատմել 1-ին, 2-րդ, ապա 3-րդ դեմքով և այլն:

Որպեսզի այս աշխատանքներն իրոք նպաստեն կապակցված խոսքի զարգացմանը (և ոչ թե առանձին մտքերի ձևավորմանը), մենք աշակերտներին մղում ենք ընդարձակ, ավարտուն միտք կառուցելու, հյուսած մտքերում խոսքի տարբեր տեսակները կիրառելու, դրանք վերլուծելու և այլն: Նման գործունեության ընթացքում (թե՛ մենախոսության, թե՛ երկխոսության ժամանակ) մենք աշակերտի խոսքը չենք ընդհատում, ինչպես նաև թույլ տված սխալները չենք ուղղում, հակառակ դեպքում՝ աշակերտները կսկսեն կաշկանդվել և չխոսել: Թույլ տված սխալները համակարգում ենք և դրանց շտկման ուղղությամբ հետագայում աշխատում: Նման աշխատանքի արդյունքում դասարանում ստեղծվում է դրական մթնոլորտ, վստահություն և խոսելու կարիք, ձևավորվում է նաև հարգանք միմյանց նկատմամբ, լսելու ցանկություն և կարողություն: Արդյունքում հարստանում է սովորողների բառապաշարը, սովորում են նորաձանոթ բառեր, որոնք գործածում են իրենց խոսքում, կարողանում են համարձակ արտահայտվել, լինել ուշադիր ունկնդիր, հարցեր տալ, արտահայտել սեփական միտքը:

Կարդալու հիմնական ձևերն են՝ բարձրաձայն և լուռ կարդալը, որոնցից թե՛ մեկը, և թե՛ մյուսը մարդու կյանքում իրենց հատուկ տեղն ունեն:

Բաձրաձայն կարդալու առանձնահատկությունն այն է, որ կարդացողը ոչ միայն իր, այլև ուրիշների համար է կարդում, ուստի նա պետք է կարդա այնպես, որ լսողը

կարողանա հասկանալ կարդացածի բովանդակությունը, որ լսածը նրա մեջ հույզեր և ապրումներ առաջացնի: Այս առումով բարձրաձայն կարդացողը փաստորեն կարդում է ուրիշների համար, այնինչ լուռ կարդացողը կարդում է միայն իր համար, հետևաբար ուրիշների համար կատարված այդ ընթերցումը պետք է հնարավորինս արտահայտիչ ու լսողների համար հասանելի լինի, որպեսզի հեղինակի խոհերն ու զգացմունքները փոխանցի նրանց: Այս հանգամանքը մեծապես դժվարացնում է բարձրաձայն ընթերցողի խնդիրը, որովհետև նա ոչ միայն պետք է հետևի կարդացածի մտքին՝ այն ճիշտ հասկանալու համար, այլև միաժամանակ պետք է աշխատի գտնել տվյալ միտքը արտահայտելու ու լսողներին փոխանցելու պատշաճ եղանակը, տոնն ու ձայնային հնչերանգի ձևերը: Իսկ դա նշանակում է, որ բարձրաձայն կարդացողը բնագիրը պետք է վերլուծի ոչ միայն ըստ բովանդակության, այլև՝ ըստ ձևի, որովհետև արտահայտիչ կարդալու հիմնական նախապայմանը բնագրի վերլուծությունն է ըստ ձևի, սակայն այս դեպքում այն հանդես է գալիս որպես հեղինակի լեզվի առանձնահատկությունների ու արտահայտման ձևերի ընկալման միջոց:

Գլուխ 3. Ընթերցանությունը տարրական դպրոցում

2022թ. ապրիլ ամսից մեր դպրոցը միացել է հանրապետությունում մեկնարկած «Ընթերցանությունը տարրական դպրոցում» ծրագրին: Այն իր մեջ ներառում է միջոցառումների շարք, որոնք պայմանականորեն բաժանվում են 2 խմբի՝ դասարանային և արտադասարանային:

Դասարանային աշխատանքները կապված են մայրենիի առարկայական բովանդակության և նպատակների հետ: Դրանք ընդգրկված են առարկայական տարեկան թեմատիկ պլանավորման մեջ և առաջարկվող ժամանակացույցով իրականացվում են դասերի ընթացքում:

Արտադասարանային աշխատանքները կազմակերպվում են դասարանային աշխատանքներին զուգահեռ՝ դպրոցից դուրս, կամ ընթերցանության խմբակի ձևաչափով՝ շաբաթական առնվազն 1 ժամ, տարեկան 34 ժամ ծավալով: Խմբակը կարող են ղեկավարել գրադարանավարը կամ դասվարը: Դրանք կազմակերպվում և իրականացվում են մայրենիի դասավանդման ընթացքում՝ ուսուցչի կողմից, և

վերահսկվում են մասնախմբի նախագահի և ուսումնական աշխատանքների գծով տնօրենի տեղակալի կողմից:

Մեր դպրոցում կատարվել են հետևյալ դասարանային աշխատանքները.

Կարդացած գրքի էջերի ամենօրյա նշման գրքույկի ստեղծում և ընթերցանության մշտադիտարկում: Գրքույկում նշվել են սովորողների անունները, կարդացվող գրքերի վերնագրերը, դրանց էջերի քանակը, ավարտելու ժամկետի մասին նշումներ:

Կարդացած գրքից ծաղկաքաղի ներկայացում: Աշակերտները ներկայացրել են իրենց ընթերցած գրքից դուր եկած հատվածների կամ մտքերի ծաղկաքաղը և քննարկել ընկերների հետ:

Կիսամյակի ընթացքում կարդացած գրքի ներկայացում՝ նկարագարողումների միջոցով: Այս աշխատանքին մասնակցել են այն աշակերտները, որոնք նկարելու ձիրք ունեն և կարողացել են նկարել իրենց տպավորությունները կարդացածի վերաբերյալ:

Նկարագարող գրքույկների շնորհանդեսի և ցուցահանդեսի կազմակերպում: Այս աշխատանքը նախատեսվում է կատարել տարեվերջին: Աշակերտները կցուցադրեն իրենց իսկ կազմած գրքերը՝ որևէ հեքիաթի կամ իրենց հորինած հեքիաթի շուրջ:

Կարդացած գրքի օր: Յուրաքանչյուր եռամսյակի վերջին դասին սովորողները հանդես են եկել համառոտ հաշվետվություններով՝ իրենց կարդացած գրքի մասին:

Ընթերցանության տեխնիկայի ստուգում՝ յուրաքանչյուր 2-րդ ամսվա վերջում: Յուրաքանչյուր 2-րդ ամսվա վերջում ստուգվել է ընթերցանության տեխնիկան՝ սովորողին հետադարձ կապ տալով ձևավորող գնահատմամբ: Աշակերտներին տրվել են տեքստեր և հաշվվել է նրանց կարդացած բառերի քանակը 1 րոպեում: Այնուհետև տրվել են հարցեր՝ պարզելու, թե որքանով են հասկացել կարդացած տեքստի իմաստը, արվել են նշումներ արտահայտիչ, սահուն, ճշգրիտ կարդալու վերաբերյալ:

Արտադասարանային աշխատանքների շրջանակում անցկացրել ենք «Ասմունքի մրցույթ»: Մրցույթն սկզբում անցկացվել է դասարաններում, ընտրվել են յուրաքանչյուր դասարանից տասական աշակերտներ, այնուհետև մրցել են դպրոցի 4-րդ

դասարանների աշակերտները: Մրցույթն անցկացրել էմ ես՝ որպես մասնախմբի ղեկավար:

Ընթերցանության մրցույթ՝ «Լավագույն ընթերցող»: Այս մրցույթն անցկացվեց 2-րդ դասարանների աշակերտների միջև՝ սկզբում ներդասարանային, ապա միջդասարանային ձևաչափով: Մտուզվեց աշակերտների կարդալու արագությունը 1 րոպեում և հաղթողները ստացան պատվոգրեր:

Մրցույթ՝ «Լավագույն հեքիաթասաց»: Դասարաններից ընտրված 2-3 աշակերտներ ներկայացրին մեկական հեքիաթ: Ընտրվեցին լավագույն 3 մասնակիցները և պարգևատրվեցին:

«Կարդում է ծնողը»: Որոշ դասարաններում անցկացվել են դասեր, որտեղ ներգրավվել են ծնողները՝ որպես ընթերցողներ:

Տարբեր առիթներով, տարբեր դասարաններում բեմականացվել են հեքիաթներ: Կազմակերպվել են այցելություններ գրախանութներ և գրադարաններ, նախատեսվում են այցեր հրատարակչություններ, որպեսզի երեխաները ներկա գտնվեն գրքի ստեղծման գործընթացին:

Տարրական մասնախմբի համարյա բոլոր դասարանները իրենց արտադասարանային ընթերցանության ժամերն անցկացրել են դպրոցի գրադարանում: Գրադարանավարը կազմակերպել է վիկտորինաներ ընթերցած գրքերի շուրջ: Գրադարանում կազմակերպվել են նաև բարձրաձայն ընթերցանության ժամեր: Աշակերտներն ընտրել են նյութը, որը պետք է կարդան, բարձրաձայն կարդացել են, որից հետո մեկնաբանել են իրենց կարդացածը և քննարկել: Բարձրաձայն կարդալը զարգացնում է խոսքը, սահուն և արտահայտիչ ընթերցելու կարողությունը: Ձևավորում է լսելու, կենտրոնանալու, մտածելու, սեփական մտքերն ազատ արտահայտելու կարողություն:

Ծնողական ժողովներին տրվել են ցուցումներ՝ աջակցություն, թե ինչպես երեխաների մոտ սերմանել հետաքրքրություն ընթերցանության հանդեպ:

1. Ընթերցանության համար ժամանակ տրամադրել ամեն օր:

2. Օգտվել գրադարանից:
3. Կարդալ դանդաղ և հաճույքով:
4. Կրկին ու կրկին կարդալ /երեխաները սիրում են լսել նույն պատմությունը/:
5. Կարդալ միշտ և ամենուր:
6. Երեխային չստիպել կարդալ:
7. Հետաքրքրվել երեխայի ընթերցանությամբ:
8. Մտածել ընթերցանությունը խրախուսելու միջոցներ:

Իմ փորձից

Կատարել եմ հետևյալ դիտարկումը 2-րդ «Ա» դասարանում՝ հասկանալու, թե այսչափ աշխատանքներ կատարելու արդյունքում ի՞նչ վերջնարդյունքներ ունենք: Ծնողներին տրվել են հարցաթերթիկներ, քննարկվել են հետևյալ հարցերը.

Հարց 1. Արդյոք երեխաները ինքնակամ ընթերցո՞ւմ են որևէ ստեղծագործություն:

33 ծնողներից 15-ը պատասխանել են, որ երեխաները ինքնակամ են ընթերցում, 8-ը՝ պարտադրաբար, մյուսները՝ լրացուցիչ ոչինչ չեն ընթերցում:

Ինքնակամ՝ 45%

Պարտադիր՝ 25%

Չընթերցող՝ 30%

Հարց 2. Ի՞նչ ժանրի ստեղծագործություններ են ընթերցում երեխաները:

Ծնողների 50%-ը պատասխանել են, որ սովորողները նախընտրում են ընթերցել կարճ, մյուսները՝ նկարներով հագեցած հեքիաթներ:

Եզրակացություն

Ընթերցումը անփոխարինելի միակ հմտությունն է, որն ուղղակիորեն ազդում է մտածողության զարգացման վրա: Այն վերլուծական կարողություններ զարգացնելու միջոց է, մարդու ամբողջական զարգացման նախապայման, որը անհրաժեշտ է զարգացնել սկսած տարրական դպրոցից:

Ընթերցանության նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելը և ընթերցողական կարողությունների ձևավորումը բարդ գործընթաց է, որովհետև այն պայմանավորված է ոչ միայն մանկավարժական գործընթացով, այլ աշակերտների անձնային հակումներով:

Ընթերցողական կարողությունների ձևավորման աշխատանքները անհրաժեշտ է հանգամանորեն պլանավորել այնպես, որ իրագործվեն հետևողականորեն, ունենան աստիճանական ձևով զարգացող բնույթ և փոխլրացնեն միմյանց: Ընթերցանությանը մասնակցում են ոչ միայն աչքերն ու արտասանական կառույցը, այլ շատ զգայարաններ: Մեր գերխնդիրն է ընթերցանության տեսակների կիրառմամբ կազմակերպել կարդալու ուսուցում տարրական դասարաններում, առաջացնել սեր և հետաքրքրություն գրքի և ընթերցանության հանդեպ: Նպատակն է այնպիսի ընթերցողի ձևավորում, որը կարդալու ընթացքում ձեռք կբերի տեղեկատվություն և այն կիմաստավորի: Կրտսեր դպրոցականների համար գեղարվեստական ստեղծագործությունները այն պատուհանն են, որտեղից նրանք տեսնում են աշխարհը, ճանաչում ու սիրում են իրենց շրջապատող բնությունը, մարդկանց, ձևավորվում ու զարգանում է նրանց գեղարվեստական ճաշակը: Ընթերցանության խրախուսման համար կարևոր է կարդացող մարդու՝ որպես հաջողակ, ժամանակակից, ակտիվ, իր միջավայրում փոփոխություններ իրականացնող անհատի կերպարի ձևավորումը: Այս ամենին հասնելու համար անհրաժեշտ է մշտապես կիրառել վերը նշված մեթոդներն ու հնարները, շարունակել այն բոլոր աշխատանքները, որոնք կատարվում են դպրոցում և արդեն իսկ իրենց պտուղներն են տալիս: Գիրքն ու գրականությունը դարձել են մեր աշակերտների անբաժան ուղեկիցը, ընկերն ու բարեկամը, բարելավվել է նրանց ընթերցանության որակը, և որ ամենակարևորն է, նրանց մեծամասնությունը դա անում է մեծագույն սիրով և ինքնակամ:

Օգտագործված գրականության ցանկ`

- 1 .Բալայան Ա., «Մայրենի լեզվի դասերին կիրառվող մեթոդների ընտրության հարցի շուրջ», Նախաշավիղ, 2007:
- 2.Գալստյան Ա., Խարազյան Ռ., Ավագյան Լ., Բալայան Ա., «Ինքնուրույն ընթերցանության նյութեր» 2, Եր., Էդիտ Պրինտ, 2009:
- 3.Կարինե Թորոսյան, «Ընթերցանության դասերի կատարելագործման ժամանակակից պահանջներ» Նախաշավիղ 1. 2001:
- 4.Գյուլամիրյան Ջ. Հ., «Մայրենիի ուսուցման մեթոդիկա», Զանգակ, Երևան, 2018, 340 էջ :
- 5.Խարազյան Ռ.Փ., «Աշակերտների բառապաշարի հարստացումը տարրական դասարաններում», Աստղիկ, Երևան, 2003, 128 էջ:
- 6.Սուխոմլինսկի Վ.Ա. , «Միրոս նվիրում եմ երեխաներին», Երևան, «Լույս», 1977, 317 էջ:
- 7.Տեր-Գրիգորյան Ա. Ե., «Հայոց լեզվի մեթոդիկա»,«Լույս» Երևան,1980,562 էջ: